

8 (257).

Նուր, նուր թակավոր,
Հանաճ - գարմիր շնավոր,
Հրոյին, թանկն էծնութուն,
Մարտու մահին՝ թանգութուն:

9 (258).

Նուր, նուր, նորավոր,
Հանաչ - գարմիր շնավոր,
Կոծոծ էլավ կուղե վիս,
Կդրե թալե՝ չուղե վիս:

10 (259).

Նուր, նուր, հայեմ յեզ,
Բաւա շորեր կարեմ յեզ,
Հուլ - օրոհիկ շարեմ յեզ,
Լուսնազ նորէ՝ հանեմ յեզ:

11 (260).

Տիւ, տիւ,
Լոկեն վիւ՝
Ակլաւիւ:

12 (261).

Ծծում, ծծում, հա՛ ծծում,
Դանիւմ պերիւմ, զմպցում,
Անուշ գարակ հրսպցում,
Աիփանիզին՝ գերպցում:

13 (262).

Տերնոյեզ,
Դարման ու կես,
Առնիւմ չվան՝
Ընզնիւմ դեզ:

14 (263).

Տերոյ՝ յառ եղնի,
Տու՝ րոչառ եղնիս,
Մայրգը սրոյով,
Արևազնրով:

Դ

ՎԻՊԱՊԱՏՄԱԿԱՆ.
ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ԵՎ
ԶԻՆՎՈՐԱԳՐՄԱՆ ԵՐԳԵՐ

1 (264). ՀԱՍՏԱՆ - ԿԱԼԱ

Անդեր մներ Հըսըն - կըլեն.
Հըսըն - կըլի տուսը պապին,
Կամընդաղն էր գերմանապին,
Խեղջ հայեր՝ նստան լապին:
Հըսըն - կըլի պերտն էր ամուր,
Պարիսպ ուներ, բողբոջ տուռ,
Մողով գանցներ Արապի ճուր,
Խեղջ հայերուն՝ քաշեց զուր փուր:
Անդեր մներ Հըսըն - կըլեն,
Սադգե՛ր Էնվեր փաշի բալեն,
Յարս ի դուն՝ չմներ լալեն,
Վերան տառներ Հըսըն - կըլեն:
Հըսըն - կըլեն քար ու քոռ,
Թուպերն արյան մեճ գփոփոռ,
Միրդս յարող՝ գմոմոռ:
Անդեր մներ Հըսըն - կըլեն,
Սադգե՛ր Էնվեր փաշի բալեն,
Յարս ի դուն՝ չմներ լալեն:
Վերան տառներ Հըսըն կըլեն:
Հըսըն - կըլեն պարծր սար էր,
Ծուրջ ու պուրճ՝ մարմար քար էր,
Մեճ գուզողներ՝ պուրճ հայ են:
Անդեր մներ Հըսըն - կըլեն,
Սադգե՛ր Էնվեր փաշի բալեն,
Յարս ու դուն՝ չմներ լալեն,
Վերան տառներ Հըսըն - կըլեն:
Հըսըն - կըլեն ջամպեն դուզ էր,
Սրգրումի ջամպեն դուզ էր,
Ծուն օսմանցին՝ փախչել գուպեր:
Անդեր մներ Հըսըն - կըլեն,
Սադգե՛ր Էնվեր փաշի բալեն,
Յարս ի դուն՝ չմներ լալեն:
Վերան տառներ Հըսըն - կըլեն:

2 (265). ՀԱՍՏԱՆ - ԽԱԼԱ

2

Հասան - խալեն քար ու քոռ,
Թուպերն մեջ կգոգոռ,
Յարս սիրդս՝ գմոմոռ,
Վերան առանա Հասան - խալեն:
Հասան - խալի ջուրը պաղ էր,
Մայրը գիդեր որաին սաղ էր,
Վերան տառնա Հասան - խալեն:
Հայրս, մայրս թունդրան բոցին,
Գերդեստանիս ծեռն՝ իր ծոցին,
Նորամանուզն օրորոցին,
Վերան տառնա Հասան - խալեն:
Մդա դիրքը, տեղս թապ էր,

Քամին պարզեց՝ վերքս բաց էր,
 Վերան առոնա Հասան - խալեն:
 Այս էր սեր տիրոջ խնտիրո,
 Չորս եղբարով մղանք դիրքո,
 Մրշակ եղբայրն առավ գիրկե,
 Թոհի՛ր նամագ, հասի՛ր հորս,
 Լա՛վ գաղղմես ծնող մորս,
 Հասբույր կուղաս մենչ եղբորս,
 Թոհի՛ր, նամա՛գ, վիրավոր եմ:

3 (266). ՍԱՍՄԱ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ

Սասմա լեռներում՝ պինված ութ մանուկ,
 Իրենց խմբապետ՝ Գուրգեն և Ռուբեն,
 Մասնու ելնելով՝ պենքեր վերցրին,
 Մինչև մայիսը գյուղեր ման գալով:
 Օրը հինգշաբթի, Յրոնք գյուղ հասան,
 Տղայոց խումբը մարկի մեջ մտան,
 Էդ գյուղի քոխվեն մներ մուսուլման,
 Յուր երկու որդին՝ վալուն լուր տարան:
 Այդ որ լսեցին՝ խող, գալ բերեցին,
 Մարկի չորս կողմը՝ կրագ վառեցին.
 Ո՛վ հայեր, հայե՛ր, հասեք օգնության,
 Գուրգեն կ'կովի ի սեր հայության
 Ռուբեն կ'ոհվի ի սեր հայության:

4 (267). ԽԱՊԵՑ - ՂԱՐԱԿ

Խապեց - դարավ շուն Հովակիմ՝
 Մողեցույ Բաղեշ քաղաքին,
 Լուրեր տվեց ժամանագին,
 Կնայ պաղմեց Լիվա փաշին:
 Լիվա փաշան ըսկըր հանեց,
 Մարեր - չորեր ծածկեց ըմեն,
 Գյուղեն էլավ ցան ֆիդային,
 Ժողովուրտ թափավ թամաշեն:
 Գիլան, կօղբան ողջ ժողովուրտ,
 Աստվաջ իղեր ն' սեր, ն' գութ,
 Մարեր - չորեր՝ ըսկըր և քուրդ:
 Տասնհինգ օրվա լուսնագին,
 Մեր չորս բուր՝ ըսկըր բաղին,
 Ծուխ ու դուման մեճ կրագին,
 Ջըրգեն՝ք տղե՛րք՝ ժամանագին:
 Կարաքեղ շալգեց Օվանես,
 Արյուն թափավ ըսեպ - ըոեպ,
 Տարավ դրեց մեճ խողի դեպ,
 Թոփչուն պարզեց՝ քաջ մարաու բես:

5 (268). ԲԱՂԵՇՈՒ ԷԼԵՐ ԷՐ

Բաղեշու էլեր էր,
 Մըր սալքիս՝ Մուշ առեր էր.
 Յրոնքի թևով իճեր ինք,
 Մրկե մարագ մղեր ինք,
 Մարկի մեճ հանգստեր ինք:
 Աբրի կոտի սև Ռուպեն՝
 Գութրի Յրոնքի սև Ալեման:
 Ըդ շուն շանորտին՝ անօրինի նման
 Հեծավ պրոպ ծին, իճավ Բուրդաստան,

Գաբին սանդուխին, պերեցին էգան:
 Մարկի չորս կողմը՝ նուր պած արեցին.
 Գալու վորեն ցանեցին:
 Աբրի կոտի սև Ռուպեն,
 Մեր տոներից հեռացույ,
 Ծուն տաճգի ծեռ՝ պոնցույ,
 Վանքի վրավեն՝ ցած իճույ:
 Ինն կացիր, միննագ էգար,
 Ինճո՛ւ առ միննագ էգար,
 Զաքեր գործցիր՝ էգար,
 Զաչքեր քոոցիր՝ նոր էգար:

6 (269). ԻՆՉ ԻՄԱՅԱԿ ՉԱՐ ԹՇՆԱՄԻՆ

Ինչ իմացավ չար թշնամին
 Լուրն է եկել Փայունին՝
 Թող կը հըսնի յուր խուսպին:
 Զուման էգան Խաթաբեն.
 Պատերապմ էր հայ ապգին:
 Հայրիգա բես հայր ունիմ,
 Մայրիգա բես էլ չունիմ:
 Մշու էրգիր՝ հայր ունիմ,
 Մշու էրգիր մայր չունիմ:
 Մի վախենաք, օ՛վ հայեր,
 Հիսուսի բես՝ դեր ունիմ:
 Երբ աղոտրան պածվեցավ,
 Առաքել՝ հերոսացավ,
 Զեռքին շարժեց մուսենին,
 Բոթոց վանքին էլ՝ բաղչավ:
 Պարոն գաննավ վըր նավին,
 Նշան պոնեց վըր ջագաին,
 Ջըրգույ, գործույ բինրաշին.
 Պարոն գաննավ խումբապետ,
 Ալեցե՛ք սուրպ Կարապետ:

7 (270). ԱՆՄԱՍ ՄԱՅ

Անմաս մնաց փոքրիկ գավառ,
 Ավեղիս գանճեց՝ Մուրաղ եղբա՛յր,
 Դուն ալ գիտես իմ նրաղագ,
 Զաջ Ավեղիս մնաց անջար:
 Բաժանորտին մըճ աշխարկին,
 Լ՛ի տմացան Սրղայ վանքին,
 Խըբար էնեք իմ հայրգան,
 Չանաբարին պիս խապեցին,
 Կացին, կեղեն տուրս հանեցին,
 Հարսանեզին պիս գանճեցին.
 Պարոն Աուրա՛ղ, դուն ալ գիտես,
 Թըլըք սարկին, Մարգիս խապին:
 Յըս Ավեղիս՝ Կըսպո ցեղեն,
 Ընգերներով նստանք սեղան,
 Չերանք - խմինք իբրև պայման,
 Ջընըբարին՝ դարչանք դուշման:

8 (271). ՄԻԼԸ, ՄԱՅՐԻԳ

Զոճեր էգան մրմսալեն,
 Ազույն էգավ բոորոալեն,
 Մի՛լը, մայրի՛գ, յըս մինագ չիմ,

Մի՛լը, հոկի՛ս, սառնարուն չիմ:
 Մասնու սարեր պուսե գագաջ,
 Դընու սարեր պուսե գագաջ,
 Պարոն գորեյ՝ թոտ հառտ անգաջ:
 Մի՛լը, մայրի՛գ, յոս մինագ չիմ,
 Մի՛լը, հոկի՛ս, սառնարուն չիմ:
 Մասնու սարեր սոխն ու խաղող,
 Դընու սարեր սոխն ու խաղող,
 Խաղիլի վիւ՛յ՝ Մերորին փոխ
 Մի՛լը, մայրի՛գ, յոս մինագ չիմ,
 Մի՛լը, հոկի՛ս, սառնարուն չիմ:

9 (272). ՄՄ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մի՛ս, Հայաստան, քան Հայաստան,
 Մրա՛կ, քեզի մաղաղ լինեմ,
 Լեզ ճանապարհ քեզից գուլեմ:
 Արագ ընչի ճամպա տվեց.
 Անցա ես ու ետ գնացի,
 Ան սարին էլ հանդիպեցի,
 Ան սա՛ր, քեզի մատաղ լինեմ,
 Կորույցել եմ մանգիզներս,
 Ծղիտեմ ո՞րման ես գնամ:
 Ան սար ընչի պատասխանեց.
 - Բու մանգիզներ՝ Ծովասարի
 Լանջի վրա նստած են:
 Անցա ես ու վեր գնացի.
 Ծովասարին հանդիպեցի,
 Ծովասա՛ր, քեզ մատաղ լինեմ,
 Կորույցել եմ մանգիզներս
 Ծղիտեմ ո՞րման ես գնամ:
 Ծովասարն ինչ պատասխանեց.
 Բու մանգիզներ Ծովասարի
 Լանջի վրա նստած են:
 Ծովասա՛ր, քեզ մատաղ լինեմ,
 Ծովասա՛ր, քեզ մատաղ լինեմ,
 Իմ մանգիզներ՝ քեզ ամանաթ լինեն,
 Իմ մանգիզներ՝ քեզ ամանաթ լինեն:

10 (273). ՄՄ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1

Նրաղագին Աստուն մենյան,
 Թող պիս հանին, ա՛յ, կախարան:
 Կախարանեն խեխտվաչ չայնով՝
 Պիաի գոչենք՝ ա՛յս, Հայաստան:
 Մի՛ս, Հայաստան, սիրդս ու հոկիս,
 Բեզ նվիրեմ, ընտունե պիս:
 Թեզ գարելի՛ յոս գու մեռնիմ,
 Թող Հայաստան լուսավորվի:
 Դրոշագներ ծածուկ - ծածուկ,
 Նորեն զիկեր հայ թակավոր,
 Թագն կլուխ, սուրն չեռքին
 Զորք եղեն, չագ էրգաթին՝
 Ակունք ուներ խա՛յլ նման:

11 (274). ՄՄ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

2

Մի՛ս, Հայաստան, սիրդս ու հոկիս,
 Բեզ նվիրեմ, ընտունե պիս,
 Թեզ գարելի յոս գմեռնիմ՝
 Թող Հայաստան լուսավորվի:
 Մի՛ս, երբ գուկա հայ թակավոր,
 Թագը գլխին, աւրը չեռքին,
 Զորքն եղեն,
 Դրոշակներ ծոծա՛ն - ծոծա՛ն:

12 (275). ԱՌԱՔԵԼ՝ ՄՈՒՇԵՂ

1

Առաքել, Մուշեղ լեոներից իջան,
 Ավերագ ճաղայ, ախպեր քան, օթևան եղան:
 Առաքել կանչեց՝ Մուշե՛ղ, ի՛մ եղբայր,
 Դուն հանգիստ կայ, օվ ախպե՛ր քան,
 Ջենքին՝ չեռք մի՛ տար:
 Ես պետք է ցրիմ՝ թուրքերու գումար:
 Լեոներ ու քարեր թուր դարչան մարդ,
 Ավերագ ճաղայ, ախպեր քան,
 Օգնեց մեզի շաղ:

13 (276). ԱՌԱՔԵԼ, ՄՈՒՇԵՂ

2

Առաքել, Մուշեղ լեոներից իջան,
 Ավիրագ ճաղաչ, հոկի քան, օթևան դարչան,
 Դեզ արգե՛ք, արգե՛ք, արգեցե՛ք քաջ, քաջ
 Դիրոն սուրպ գամքով, հոկի քան,
 Մենք կերթանք առաջ:
 Առաքել գանճեց՝ Մուշե՛ղ, ի՛մ եղբայր,
 Դուն պետք է լինես, հոկի քան, հայ ազգին պաշտպան:
 Դեզ արգե՛ք, արգե՛ք, արգեցե՛ք քաջ, քաջ
 Տիրոն սուրպ գամքով, հոկի քան,
 Կերթանք մենք առաջ:
 Մշու սարերուն իճել էր գարգուղ,
 Սերոպ գգանճեր, հոկի քան, չկար քայոյ օգուտ:
 Սերոպ գգանճեր, հոկի քան, չկար պորութուն:
 Դեզ արգե՛ք, արգե՛ք, արգեցե՛ք քաջ, քաջ
 Դիրոն սուրպ գամքով, հոկի քան,
 Մենք կերթանք առաջ:

* Առաքելը՝ «առյուծ Արարոն» ծախված շրջում էր հայկական գյուղերում և ահ ու սարսափ տարածում թուրքերի ու քրդերի մեջ: Նի անգամ ծախված, մուրացիկի տապալակը ուսին՝ մտնում է մի գյուղ և լուտ, որ մոտակա հարսանքատանը սուգ է, հարսանքավորները սգի մեջ են: Հարցնում է պատճառը և իմանում, որ թուրք բեզը իր թիկնապահ վեզ զինվորների հետ՝ պետք է խլի առաքին գիշերվա իրավունքը: Արարոն մնում է մինչև նրանց գալը: Բռնում է հարսի թևից և մտնում այն սենյակը, ուր սպասում են թուրք իտաճանները, վեզի գլուխը կտրում է, իսկ բեզը տեսնելով նրա ջլապինը մարմինն ու գորութունը՝ տեղն ու տեղը լեղապատառ է լինում և մեռնում: Երբ թուրքերը իմանում են, որ բեզը գնաց և չվերադարձավ, 700 զինվորներով շրջապատում են գյուղը, իսկ Արարոն փախչում և դիրք է բռնում ալեբուսկ ջրաղացում՝ իտաճապի մատնելով բշտանում (օան. բանասացի):

Առաքել, Մուշեղ լեռներույ իճան,
Ավերազ ճաղայ, հոգի քան, էղան օթևան,
Առաքել զանճեց՝ Մուշեղ, իմ եղբայր,
Դիրոճ սուրպ զամբով, եղբայր քան,
Մենք գերթանք առաջ:
Դե վերգե՛ք, վերգե՛ք, նշան ի ճաղայ,
Փորս հարյուր հուզի, եղբայր քան, էնեցինք սաղազ:
Ավերազ ճաղայ օգնեց մրվի շաղ,
Ավերազ ճաղայ, եղբայր քան, օգնեց մրվի շաղ:
Դե գովեք, գովե՛ք նշան ի փաշեղ,
Դե վերգեք, վերգե՛ք նշան ի փաշեղ,
Մուլան էգավ, դե՛ս, եղբայր քան, չուղը պզվածեղ:
Դե վերգե՛ք, վերգե՛ք, վրդգեցե՛ք քաջ, քաջ
Դիրոճ սուրպ զամբով, հոգի՛ քան,
Մենք գերթանք առաջ:

15 (278). ԽՆՈՒՄԻՑ ԳԱԼՈՂ ՉԻՆՎՈՐՆԵՐԸ ԲԱՋ

Խնուսից գալող հայ պինվորները քաջ,
Արյան դաշտից եկած և պարտաճանաչ,
Հին, հին վրեժ լուծել՝ լեռնացավ պահանջ,
Քաջի պես վազեցին թշնամյաց առաջ:
Մոտ թվով տասնչորս և իրենք անվախ,
Տիգրանն էր ղեկավար, գործում էր անկախ,
Անվախ առյուծ Մուշեղ և Մելիք,
Համապասպ, Մարաիրոս, կանգնած էին դիրք:
Թաթոն ընտրեց՝ Միսակ, Մուսոն ու Միսիկ,
Արանք անվանվեցան՝ խմբեր թոռուցիկ:
Խարբերդի դիրքերումը սյուշտ անքուն,
Այրեցին, քանդեցին անգութ մուլի տուն:
Վրաստանի շքեղ Թիֆլիս քաղաքը,
Չէր ճանաչում, կանխավ, իրա որդուցը,
Երբ նրանք մեղավոր թաղում կանգնեցան,
Թիֆլիսի հայերը շաղ ուրախացան:
Թեև քաջ Մուշեղին նրանք զուր տվին,
Բայց անգութ թշնամուն՝ խիսա քախքախեցին,
Եղավ ապատության գրավականը,
Նրանք սլափով տվին՝ հայ ապգությանը:

16 (279). ՊԱՐԾԻՐ ԱՐՔՅՈՒՐ

1

Պարպի՛ր աղբյուր, պարպի՛ր, պարպի՛ր ջուր դանիմ,
Բեզի դղեն չարավել է, ջուր դանիմ:
Աղբյուր, գիտե՛ս, սովն է քաղել մղը աշխարհի,
Ախ, գուլում, գուլում, գուլում քաղեց մղը աշխարհի:
Կար ժամանակ, որ մենք էլ հարուստ էինք
Մըր սեփական դուռն ու դեղը ունեինք,
Մըր սեփական հացն ու ջուրը ունեինք:
Աղբյուր, գիտե՛ս, քեզը մկի չէր սխրե,
Գհալաչեր, գթալաներ, գսպաներ,
Գհալաչեր դուռն ու դեխից գհաներ:
Դե շուտ պարպի՛ր, պարպի՛ր մաքուր ջուր դանիմ,
Բեզի դղեն չարավել է, ջուր դանիմ:

Պարպի՛ր աղբյուր, բեզի դղին ջուր դանիմ,
Ա՛խ, պարպի՛ր, պարպի՛ր, խան Մուրադին՝ ջուր դանեմ:
Աղբյուր գիտե՛ս քեզը մեկի ի՞նչ գանե,
Ա՛խ, գթալանե, գկողորդե, գսպանե:
Կար ժամանակ, որ մենք էլ հարուստ էինք,
Մեր սեփական դերությունը ունեինք,
Մեր սեփական դուռն ու դեղը ունեինք:
Գահ ու փառքից, ապաղ կյանքից պրզվեցանք,
Ա՛խ, արյունարբու օսմանցու չեռ մաղնվեցանք:
Աղբյուր, հիմա սեն է քաղել մեր աշխարհի,
Ջուլում, գուլում, քաղո՛ւ սարսափ ու խավար,
Դե՛, շուտ պարպի՛ր, բեզի դղին ջուր դանեմ,
Ա՛խ, պարպի՛ր, պարպի՛ր, հայ քաջերին՝ լո՛ւր դանեմ,
Ա՛խ, պարպի՛ր, պարպի՛ր, Անդրանիկին՝ լո՛ւր դանեմ:

18 (281). ՄԳՐՈՅԻ ՄԱՐԸ*

Հունիսի դասնչորսին,
Երբ որ նստած աթոռին,
Գիրկն առած վՀայրիգ որդուն,
Հըվար էգավ Մգրոյին**:

Երբ հըվարի չայն լսեց,
Յուր քաղցր որդուն չգեց,
Ցատկիլով՝ կենքիր գաբեց,
Դեքի՝ Դալվորիգ վապեց:

Հըվար արեք գըլեցոց,
Թող շուղ հըսնին դալվորցոց,
Ջըրգին, գողդին քազրանցվոց,
Հիշադագ մնա հայոց:

Երբ գըլեցիք լսեցին,
Թե Մգրոյին սպանեցին,
Գրգելով վՀայրիգ որդուն՝
Նստան, միասին լային:

Օվ իր ապգի դեմ գոհվի,
Արժանի է մեծ փառքի,
Ինչպես Բողո և Խաչո,
Ընքե Արե և Խաթո:

19 (282). ԵՐԲ ՉՈՒՆԻՆԸ ՀԱՆԳԻՍ***

Երբ չունինք հանգիստ, ի՞նչ գանինք պվաստակ****,
Ի՞նչ պանանք ժամիր, Ներսես քան, խաչն էր որդի դագ:
Տարոն ավրվավ, Մուշ տառավ խոպան,
Ըղ աաշաի հայեր, Ներսես քան, քաղեց մըժ, դուման:
Տարոնու հարսներ՝ գուսանք և փափուգ,

* Երգասաց՝ Տիգրան Տարոնի Հովսեփյանը (25 տ.), ծնված Թալինի շրջանի Զովասար (Ահազի) գյուղում, ժող. երգի լավ կատարող է, ունի հնչեղ ձայն, լավ է պահպանել Գրիգոր պապից սովորած երգի մեղեդային նրբություններն ու վիրրացիան (Ծան. կազմողի):

** Տների վերջին երկատողները կրկնվում են (տես նոտագրությունը):

***Երգը Մշո բեմի առաջնորդ Ներսես Դարախանյանի մասին է:

****Սկզբում կրկնվում է առաջին տողի վերջին ռիթմաձայնը, այնուհետև՝ երկրորդ տողն աճրողությամբ (տես նոտագրությունը): (Ծան. կազմողի):

Մշու գործիներ, Ներսես քան, սևեր են հակուզ:
 Մըր քոջ պասքերան՝ փեղդվարի ութ,
 Էրգինք մեզ վրա, Ներսես քան, արգեց սև գարգուզ:
 Գելիեգուպան գյուղ Հայաստանայ սուն,
 Օգոստոս՝ վառվա՛մ, Ներսես քան, էոսուն հապար դուն:
 Ներսես՝ս, մըր աքով մ'գինք մ'ջուլ,
 Մենք միշտ գաշխադինք, Ներսես քան, արթուն ու սլուլ:
 Խսիրազ չմնայ, ժամիր թալնվան,
 Զվի լը դարան, Ներսես քան, մըզ ըլ ի՞նճ մնայ:
 Սոաքնորդարան՝ անդեր և փագուզ,
 Ըդ տաշաի հայեր, Ներսես քան, գաքեր են սև սուզ:

20 (283). ՄԵՆԶ ՍՐԴՈՎ ԳԴՐԻԾ ԻՆԶ*

Մենք սրդով գործին ինք ու բաժով՝ պարթև,
 Ունինք հաստ - հաստ թևեր, գվապինք թեթև,
 Հերոսության մեն՝ մըր սիրդ գհալի,
 Մպի դվեք, հայե՛ր, մեզ - մեզ սուրմալի:
 Մենք քար գհալցունք, ճուր տառցունք էրգատ,
 Ափսոս չի՞նք, մնանք վաղ տաճկին հքադագ:
 Հերոսության մեն՝ մըր սիրդ գհալի,
 Միայն թը դվեք մեզ՝ մեզ - մեզ այնալի:
 Անդոք, Ձովասար, Կեփին, Մըրըթուզ,
 Գզանճին՝ հըր ե՞պ մեռուզ մենք տուք,
 Զեպրանք նստելով, մենք գսիվ գուպինք,
 Միայն թե հայե՛ր, դվեք մպիզ պենք:
 Ծըր մըր առնեն գփախնի կըց գադու՝
 Ափսոս չի՞նք, մնանք տաճգին հարգադու:
 Արդերս չէ վաղ, քաջ դղերք գան շաղ,
 Ունինք հույս, հավաղ, օրի՞ չինք ապաղ:
 Մըր սուրպ Մըրըփեն՝ էղնի չեզ վգա,
 Աշխարհի կըց մպի՝ գործին մարտ չկա:
 Հանտե գզանճինք, առաճ գվապինք,
 Ծուղով մըր վպեն լուչ, շոթա խպինք:
 Անոթի, յառավ. ա՛դ լը չմնայ,
 Արմադ գ՝գրչինք, չընք ուպի մենք հայ,
 Միայն թե դվեք մեզ՝ մեզ - մեզ յագ էրգատ,
 Ընդով մենք Սասուն ու վՄուշ գըզըղինք:
 Միայն թե դվեք մեզ, եղբայրնե՛ր, մեզ - մեզ յագ
 էրգատ,
 Ընդով մենք Սասուն ու վՄուշ գըզըղինք:

21 (284). ԵՍ ՀԱՆԵՑԻ ՍՈՒՐ ՊԱՏՅԱՆԻՑ

Ես հանեցի սուր պաայանից,
 Մրտասուքովս օծեցի,
 Աստված սիրեք, հա՛յ աղջիկներ,
 Արեք խորհե՛նք միասին:
 Այսուհետև ալ չսիրենք
 Գովից փախչող վախկոտին,
 Խիստ պզվելի կերպով նայենք,
 Փողի սիրով՝ մեռնողին:
 Համբույրի աեղ՝ թույն կամենանք

* Երգասաց՝ Ռաֆիկ Առաքելյան, Ձովասար < Գելիեգուզան:
 1904թ. Ձայի ծակատամարտում՝ Սասնա հերոսուհիի Հավսեն իր
 որդիներին կռվի էր առաջնորդում՝ այս երգի խոսքերով: (տես
 Դ. Պողոսյան, Սասունի պատմություն, Երևան, 1985, էջ 97): (Ծան.
 կազմողի):

Թուրքից վրեժ չառնողին:
 Տիրանի պես քաջ եմ սիրել,
 Արծանի է մեր սիրուն,
 Նրանք գլուհեն սիրով պահել,
 Կին՝ չհանչեն թուրքերուն:
 Բաքենիկիս ոտքով գօրրիմ,
 Վառող գմաղիմ՝ ծեռներով,
 Ծար սուլթանի հե՛դ գործ ունիմ
 Դեռ Սասուն չէ՛ արքահով:

22 (285). ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԳՈՒԼԱՐ ՍԳԱԿՈՐ

Մայր Հայաստանը գուլար սգավոր,
 Թշվառ, ռանակոխ այսքան դարեդար,
 Արյունով ներկված լեռներ, դաշտ ու չոր
 Իմ սրտին դիպավ ցավեր խոցավոր:

Թող փայլե Տարոն՝ դվաչ քաջերով,
 Ջինված, բադրասավաչ մուսենիներով,
 Տարոն - Մուշ գավառ արյուն գիոսեր,
 Հայրենիքը մեզ՝ պենքի՛ գ՝զանճեր:

Այդ պաղմեց գարուն, գարուն վարդաքեր,
 Թնդայ Մուշ - Տարոն, Նեմրութ ու Սասուն,
 Տարոն - Մուշ գավառ արյուն գիոսեր,
 Հայրենիքը մեզ՝ պենքի՛ գ՝զանճեր:

23 (286). ԴԱՐՉՅԱԼ ՓԱՅԼԵՑ

Դարչյալ փայլեց Սասնո գլխին
 Ապառության դրոշակ.
 Կեցցե հայրենիք գոչելով՝
 Բարչրայրեցին աղաղակ:

Թնդայ, որոաայ յայնեղիցը
 Ողջ աշխարհը հայկական,
 Խումբ - խումբ կապմած՝ հայ պավակներ,
 Հասնում էին օգնության:

Գուրգեն, Վահան, Հրայր - Դոմխք
 Զաջ Մնդրանիկ ղեկավար,
 Տավուրիկի լեռներումը՝
 Ծրքում էին անդադար:

Միա անգութ թուրք ու տաճիկ,
 Մարսափելի տեսարան,
 Ժամանակն է՝ վրեժ լուծել,
 Գոչեց յայնը հայկական:

Կրակ տեղայ հայ քաջերին
 Զնակավառ դիրքերից,
 Մլաղվեցին թուրք խուժաններ
 Մինչ պալատը սուլթանի:

24 (287). ԿԱՐԿՈՒՏ ՏԵՂԱՅ

Կարկուտ տեղայ Խանասորա դաշտումը,
 Ֆիդայիները դաշնակցած՝ վրեժ են լուծում հովտումը,
 - Յամա՛ն, ասավա՛ծ, ֆիդան եկավ, ո՞ր փախչեմ,
 Սապ որդուն կրծքին սեղմած, լեղապատառ քրդուհին:

- Մի վախենա՛ր, հանգիստ եղիր, քաջի՛ ջան,
 Կանանց երբեք չենք տալու չե վրեժխնդիր քաջ ֆիդան:
 Սոսկալ քուրդը, ընաթաթախ մազրիկցին,
 Չեր երազում իսպառ ջնջվել
 Արշալույսի այս պալտին:
 Մի ժամվա մեջ՝ Մազրիկ ցեղը ջնջվեցավ,
 Խանասորա կանաչ դաշտը՝
 Կարմիր գույնով ներկվեցավ:
 Չկար Կարոն, ախուր պատեց ամենքին,
 Բայց երանի նրա հոգուն, օվ զոհ դարձավ այս կովին,
 Հայե՛ր, հիշե՛ր նվիրական այս օրը,
 Հուլիս ամսի քսան և հինգին՝ կատարեցե՛ր մեր տոնը:

25 (288). ՄԵՆԸ ԱՆԿԵՂԾ ՉԻՆՎՈՐ ԵՆԸ

1

Մենք անկեղծ զինվոր ենք, առանց ի վիճակ,
 Ուխտել ենք ծառայել երկար ժամանակ,
 Պարսկաստանի խորքից եկել էր նամակ.
 Ղնում ենք քարով, կուշանանք աարով,
 Արյուն, սուր ու թուր, պատերազմի դաշտ՝ զսպասեն մեզի:
 Դուշման մեզի տվեց՝ ջան ֆիդա անուն,
 Սյդ անվան համաշայն, եղավ զորություն,
 Մենք չենք ուզում ազաա կամայ քոնություն.
 Ուխտել ենք կովել, այդ սիրով մեռնել,
 Համովված ենք, որ միայն գենքով կա հային փրկություն:
 Ստամբուլը պետք է լինի արյան ծով,
 Մմեն կողմից կոխվ կսկսվի շուտով,
 Պաշարենք Բաշկալը, անցնենք հեշտ կերպով,
 Սքիյ՝ Վարդանը, չախիյ՝ Իշխանը,
 Գրավենք Ադրակ, արաժենք սարսափ
 Փա՛ռք մեր բանակին:
 Դուշմանը մեզ տվեց՝ ջան ֆիդա անուն,
 Այդ անվան համաշայն, եղավ զորություն,
 Մենք չենք ուզում ազատ կամայ քոնություն.
 Ուխտել ենք կովել, այդ սիրով մեռնել,
 Համովված ենք, որ միայն գենքով կա հային փրկություն:
 Բաշկալա գավառում կրկին՝ կովեցանք,
 Ղարաբաղումը՝ զինվոր գրվեցանք,
 Կեցցե Չեյթունը, թող ապրի Չեյթուն,
 Թող իսպառ չքվի՛ թշվառությունը,
 Գրոհենք Սասուն, կեցցե հայություն:

26 (289). ՄԵՆԸ ԱՆԿԵՂԾ ՉԻՆՎՈՐ ԵՆԸ

2

Մենք անկեղծ զինվոր ենք՝ առանց ի վիճակ,
 Ուխտել ենք ծառայել երկար ժամանակ,
 Պարսկաստանի խորքից եկել էր նամակ.
 Ղնում ենք քարով, կուշանանք աարով,
 Մի, արյուն, սուր ու թուր պատերազմի դաշտ՝
 կսպասեն մեզի:
 Սուլթանը մեզի տվավ ջան ֆիդա անուն,
 Այդ անվան համաշայն՝ եղավ զորություն,
 Մենք չենք ուզում ազաա կամայ քոնություն.
 Ուխտել ենք կովել, այդ սիրով մեռնել,
 Համովված ենք, որ միայն գենքով է հայոց փրկություն:
 Ստամբուլը պիտի դառնա արյան ծով,

Մմեն կողմից կոխվ կսկսվի շուտով,
 Գրավենք Բաշկալը, անցնենք հեշտ կերպով.
 Սքիյ՝ Վարդանը, չախիյ՝ Իշխանը,
 Գրավենք Հադրակ, տարածենք սարսափ:
 Արյուն, սուր ու թուր պատերազմի դաշտ՝ կսպասեն մեզի,
 Բաշկալա գավառում այդ պատերազմին,
 Ավելի մեծ սարսափ տիրեց սուլթանին,
 Բաջ Չեյթունը Խաղթեց վարար գազանին՝
 Կեցցե Չեյթունը, խրոխտ Սասունը, մեր հայությունը,
 Փա՛ռք ու պարծանք մեր հայոց քաջ ազգին:

27 (290). ՀԱՄԱՐՈՒՐԵՑԻՆ ՀԱՅՈՑ ԸՎՋԵՐ

Համրութեյին հայոց քաջեր,
 Հայոց քաջը՝ Անդրանիկն էր,
 Բաջ են, քաջ են հայոց զորքեր,
 Իզդիր, ասին՝ պարծր սար էր,
 Էն շուն թուրքին՝ նշանդար էր.
 Անկով կաներ՝ մարդ գապաներ,
 Ախճիզ անցներ՝ վայազ գաներ:
 Ալաշկերտիք պարծան՝ գապին,
 Մուշ, Բղանուխ նստան լացին.
 Իրան մանուկներ գորյրին,
 Էս ի՞նչ զուլում դառասան էր:

28 (291). ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓԱՇԱՆ

Անդրանիկ փաշան յուր ընգերներով՝
 Ջինվաչ, քաղրաստված մուսին գենքերով,
 Անցավ սար ու չոր յուր ընգերներով,
 Սասուն, Ախլաթ, Վան՝ տառան արյան ծով:

Ծրջում անվեհեր, փոքրիզ իմպերով,
 Ղնողեմ թշնամուն գոխվ մղելով,
 Գովում անվեհեր, գողտրիզ երգերով,
 Վրեժ առ վրեժ՝ Սերոբ հիշելով:

Ժամանազ հասավ, դե ելե՛ք, դղե՛րք,
 Մեզի գապասե քաջ Անդրանիկը,
 Տարոն - Մուշ գավառ արյուն գիռսե,
 Անդրանիկ փաշան՝ մեզ խրախուսե:

29 (292). ԳԵՎՈՐԳ ՉԱՌԻՇԻ ԵՐԳԸ

Սոսկում, արհավիրք պաղեց Մշու դաշա,
 Կրկին առաքեց թուրք սուլթանն անհաշտ,
 Սարսափն մեծ էր, վախեցավ օսմանցին,
 Խումանդար կանչեց Քոսա քինքաշին:
 Հասի՛ր բանակով, արստամբ Սուլուխ,
 Սկսվեց կրակ, քարձրանալ վեր մուխ,
 Սպառ որդիներ՝ Ղևորգ և Ռուբեն,
 Ինչ միջոց պետք էր՝ ի գործ պիտ դնեն:
 Ուկեցան քաշվել ի սեր գյուղացույ,
 Բինքաշին կովի փողն տլ հնչեցույ,
 Տասնյակ գաավելով՝ աղերք դիրք մտե՛ք,
 Ասաված կանչելով՝ կրակ քայ արե՛ք:
 Կորուսան մեծ էր, հաղթանակ չբեղ,
 Վերանա լինի քամբախ Սուլուխ գեղ.
 Ղարսեյի Ագոն, Կալեն Սպղանցի,

Երկու կտրիճներ՝ նահատակվեցին:
 Երկինք շնորհեց անոնց լուս պսակ,
 Մենք ալ՝ միշտ օրհնենք անոնց հիշադակ:
Ջարգվել է Ղևորգ, սարերի ասլան:
 Կռիվ սաստիկ էր, տղերք պաշարվան,
 Տանիք ընգողմած՝ Ղևորգ գնայեր,
 Ջարկե՛ք անխնա, տղե՛րք, գ՛կանչեր:
 Գոռաց, որոգաց սարերի ասլան,
 Յուր պենքին նայեց, մեզ ալ՝ յուր արյան,
 Վրեժ մուսենին յուր նպադագին,
 Օոնաց, վայր ընկավ Քոսա քինքաշին:
 Երբ ընկած տեղից ուկեց վեր կանգնել՝
 Հասավ Մկոյի գնդակ մահաբեր:
 Սրդաց* սիրական, հետեն ի դարեն,
 Կանաչ դաշտի մեջ՝ Չասպար կացուցեր:
 Եվ հուսախաբված քաջ ֆիդայիներ,
 Համբույրի գային Ղևորգ Չաուշին:
 Լուսին բարձրացավ դեպ երկնի կամար.
 Մշու դաշտ տխուր, արտում կերևար,
 Մեռնի՛մ քեզ, լուսի՛ն, քու հարգ պատվազան,
 Ֆոֆոքար Սասուն, Տարոն սիրական:
 Սաչքի դուրանի ընկած քաջերից՝
 Սիրո ողջոյն աար Սնդրանիկ փաշին:

30 (293). ՍՈՍԿՈՒՄՆ ԱՅԱՎՈՐ

Սոսկումն ահավոր, սարսափն ահագին,
 Կրգին պաշարեց գահը սուլթանին.
 Ողջ թուրքութունը էղավ ահաբեզ,
 Կորուստներ կրին շատ աղա ու քեզ:
 Ռուֆադ քեզ հրարող, Մահմուդ Մեհեդին,
 Մզնիվ Մարկարի դան շուրջ բաղեցին,
 - Ո՛ւր է վրեժխնսիր Ձեր Սերոպ փաշեն,
 Կաղագի չևով նրան զասեին:
 Սասնա սեզ արծիվն ի ժամ տազնապին,
 Գխորհեր անահ՝ սիգարը չեղքին,
 Երբ որ սաստկացավ տարափ գնդակի,
 Կանչեց ընգերաց՝ ի չայն, ի պենքի՛:
 Վրե՛ժ, կանչեցին ընգերք միասին,
 Չորս գողմից իսկույն ի մարտ նետվեցին.
 Մի կողմից Կալեն, Մարնկը Բողեն՝
 Ջորքի մեճ ընգա՛յ՝ անվերջ գրադեն:
 Մյուս գողմից Մուրադ, Մզրոն ու Մոսոն,
 Թուրքին ջարդելով՝ ջամպազ գրացեն:
 Երբ որ գիշերվա մութը ընգա՛յ էր,
 Ռավազեդ Մարհադ ճամփա ընգա՛յ էր,
 Հարյուրքսան դիակ գեղին փովա՛յ էր,
 Սղթուր Սերոպի վրեժ՝ լույզվա՛յ էր:

31 (294). ԳԵՎՈՐԳ ՉԱՌԻՇԻ ԵՐԳԸ

1907 թվագանին, չքնաղ մայիսի քսան և յոթին,
 Սուգ էր քավմաշխարհ՝ մահվան Ղևորգի,
 Սասնո հարապաղ մեչանուն քաջի,
 Որ գրգած հողը հայրենայաց էրգրի,
 Մոդ քսան աարի ծառայեց ապգին:
 Կովեցավ անվերջ հեղ իր դուշմանին,

Միշտ հաղթեց մեզով՝ նրանց հապարին,
 Որոգաց Ղևորգ. - Անիրա՛վ դուշման,
 Էգո՛ւր, թանգ կյանքդ՝ ծախեմ շաղ էժան:
 Հարվա՛ն՝ խոսքից շաղ հեռու չեղավ,
 Իսկույն քինքաշին չիուց վար ընգավ,
 Ուկեցավ ընգած տեղից վեր կանգնել,
 Հասավ Մկոյի գնաագ մահաբեր:
 Վերջին կռիվմ՝ ալ զսպասեր քաջին,
 Պսագելու պինք՝ փառքով երգնային:
 Եվ ահա զորքեր պաշարին Սուլուխ,
 Մղա՛յ կռիվներ՝ ինչպես հրաբուխ
 Սոաջ արշավեց Քոսա քինքաշին
 Կանչեց՝ ֆիդայի՛ք, մա՛հն է Ձեր բաժին:

32 (295). ՀԱՅՈՅ ԸԱՋԵՐ

..1

Սարից վար իճան մի խումբ ընկերներ
 Մուսենին ուսին, պարտոնդա՛շ՝ մեջքին.
 Սրդյոք ուլքե՛ր են, ի՞նչ կորյուններ են,
 Մասիսը վկա՝ հայոց քաջերն են:
 Ղևորգ Չաուշ քաջ, Հրայր աննահանջ,
 Ջարդեցին թուրքին ու անցան առաջ:
 Սրդյոք ուլքեր են, ի՞նչ կորյուններ են,
 Մասիսը վկա՝ հայոց քաջերն են:
 Դե կովեք աղե՛րք, պարգեցե՛ք քաջ - քաջ,
 Զարբարոս թուրքի կյանքին՝ դրեք խարջ:
 Սրդյոք ուլքե՛ր են, ի՞նչ կորյուններ են,
 Մասիսը վկա՝ հայոց քաջերն են:
 Սերոբն է իջնում վերին սարիցը,
 Թուրքերն են փախչում կովի դաշտիցը,
 Սրդյոք ուլքե՛ր են, ի՞նչ կորյուններ են,
 Մասիսը վկա՝ հայոց քաջերն են:

33 (296). ԱՐԴՅՈՋ ՌՎԵՐ ԵՆ

2

Սարերույ իճան մի խումբ չիավոր,
 Նրանց մեճ էր քաջ Սերոբն ըխավոր:
 Լեռներույ իճան մի խումբ չիավոր,
 Նրանց մեճ էր քաջ Սերոբն ըխավոր:
 Սրդյոք ուլքե՛ր են, հե՛յ, ինչ կորյուններ են,
 Մասիսը վկա՝ ֆիդայիներն են:
 Ողքի էր գանգնել ողջ ֆիդայության,
 Սարսափը բաղեց անգութ օսմանցուն,
 Ղևորգ Չաուշն էր, ուսին՝ հրացան,
 Սնուն էր հանել՝ սարերու ասլան:
 Սրդյոք ուլքե՛ր են, հե՛յ, ինչ կորյուններ են,
 Մասիսը վկա՝ ֆիդայիներն են:
 Մայր Հայաստանը գուլար սգավոր,
 Թշվառ ողնակոխ, այսքան դարեդար;
 Արյունով ներգվեց լեռներ, դաշտ ու չոր,
 Ու սրգին դիքավ՝ ցավեր խոցավոր:
 Սրդյոք ուլքե՛ք են, հե՛յ, ինչ կորյուններ են,
 Մասիսը վկա՝ ֆիդայիներն են:
 Նորեն նոր գարուն՝ բացվի վարդագույն,
 Թնդան Տարոն, Մուշ, Նեմրութ ու Սասուն,

* Առադ, գյուղ Մշո դաշտում, Առաքելոց վանքի մոտ:

Արդյոյ ովքե՞ր են, հե՛յ, ինչ կորյուններ են,
Մասիսը վկա՝ ֆիդայիներն են:

34 (297). ՍԵՐՈՐ ՓԱՇԻ ԵՐԳԸ

1

Օվ որ քաջ է, ի՞նչ գսպատէ,
Արդեն ժամանակն է՝ թող գա՛,
Մահ, պատերազմի օրհաս է,
Օվ որ անվախ, քաջ է՝ թող գա՛:

Կամ կռվենք, պարավենք, վերջանանք,
Կամ՝ զենքով փրկություն ստանանք,
Այս հույս ունեցողը՝ թող գա՛:

Այս մեր Սասուն, սարը՝ Սիփան,
Կռիվ ունինք միշտ, անխափան,
Կռվելով փրկենք Վայաստան,
Սպնիվ մտածողը՝ թող գա՛:

Այս հինգ դար է. մեզ գսպանեն,
Բռնի կրոնից գհանեն,
Մեր կին, աղջիկներ գդանեն,
Պատիվ ունեցողը՝ թող գա՛:

Երկաթէ մարդ, քարէ հոգի,
Վրեժխնդիր լինի թուրքին,
Աշխույժ քարի աակ չոքի,
Անսխալ խփողը՝ թող գա՛:

Վերջապես, մենք ունենք կռիվ,
Պիտի զենքով մարքենք հաշիվ,
Մեր հայրենյաց փառք ու պատիվ,
Սերոբ փաշին սիրողը՝ թող գա՛:

35 (298). ՍԵՐՈՐ ՓԱՇԻ ԵՐԳԸ

2

Օվ որ քաջ է, ի՞նչ գսպատէ,
Արդեն ժամանակն է՝ թող գա՛,
Մահ, պատերազմի օրհաս է,
Օվ որ անվախ քաջ է՝ թող գա՛:

Կամ գռվենք, պարավենք, վերջանանք,
Կամ զենքով փրկություն ստանանք,
Կռվելով կռվենք, փրկենք Վայաստան,
Սպնիվ մտածողը՝ թող գա՛:

Զուրդ ու աաճիկ մեզ ճնշում են,
Բռնի ուժով կրոնից հանում են,
Մեր կին, աղջիկները աանում են,
Պատիվ ունեցողը՝ թող գա՛:

Երկաթէ մարդ, քարէ հոգի,
Վրեժխնդիր լինի թուրքին,
Սնվախ քարի աակ չոքողը,
Անսխալ խփողը՝ թող գա՛:

Այս մեր Սասուն, սարը՝ Սիփան,
Կռիվ ունինք միշտ անխափան,
Կռվելով կռվենք, փրկենք Վայաստան,
Այս հույս ունեցողը՝ թող գա՛:

Վերջապես, մենք ունենք կռիվ,
Պիտի զենքով մարքենք հաշիվ,
Մեր հայրենյաց փառք ու պատիվ,
Սերոբ փաշին սիրողը՝ թող գա՛:

36 (299). ՍԵՐՈՐ ՓԱՇԻ ԵՐԳԸ

3

Օվ որ քաջ է, ի՞նչ գսպատէ,
Արդեն ժամանակն է՝ թող գա,
Մահ, պատերազմի օրը լսս է,
Օվ որ անվախ, քաջ է՝ թող գա՛:

Կամ կռվելով անցնինք - էրթանք,
Կամ՝ զենքով փրկություն ստանանք,
Կռվելով փրկենք Վայաստան,
Սպնիվ մտածողը՝ թող գա՛:

Այս հինգ դար է, մեզ գսպանեն,
Բռնի կրոնից գհանեն,
Մեր կին, աղջիկներ գտանեն,
Պատիվ ունեցողը՝ թող գա՛:

Երկաթէ մարդ, քարէ հոգի,
Վրեժխնդիր լինի թուրքին,
Սնվախ քարի աակ չոքողը,
Սնսխալ խփողը՝ թող գա՛:

37 (300). ԷԼԻ՝ ԷԼԻ՝ ՍԵՐՈՐ ԶԱՆ

1

Ամա՛ն, էս ի՞նչ դուման է,
Աշխարհ բոլոր դուման է.
Հայ ազգի սիրող քար է,
Սերոբի աչք՝ խավար է:
Էլի՛, էլի՛, Սերոբ քան,
Վեր կաց գայնի՛ր, փաշա՛ քան,
Ձեռքդ ա՛ո սուր, հրացան,
Սոսեն չէրթա գերության:
Սերոբ էլավ գայնավ տուռ,
Ջորք հավաքեց ժամի դուռ,
Սոսեն ասավ՝ զենքս տուր,
Կորյունն ասավ՝ սո՛ւրս տուր:
Էլի՛, էլի՛, Սերոբ քան,
Վեր կաց գայնի՛ր, փաշա՛ քան,
Ձեռքդ առ սո՛ւր, հրացան,
Հայեր չէրթան գերության:
Արև դիպավ սարերուն,
Սերոբ դարան թաղելու,
Սոսեն ընգավ չոքերուն,
Սդի - արցունք աչքերուն:
Էլի՛, էլի՛, Սերոբ քան,
Վեր կաց գայնի՛ր, փաշա՛ քան,
Ձեռքդ առ սուր, հրացան,
Որ մենք չէրթանք գերության:
Երբ Սերոբին թաղեցին,
Հայերը սուգ զաբեցին,
Ծաղ ողբացին ու լացին,
Ադի արցունք թափեցին:

Էլի՛, Էլի՛, Մերոք քան,
Վեր կայ գայնիր, փաշա՛ քան,
Ձեռքդ առ սուր, հրապան,
Հայեր չէրթան գերութան:

38 (301). ԳԵԼԻԵԳՈՒԶԱՆ ԴՈՒՍԱՆ ԷՐ

2

Գելիեգուպան դուման էր,
Ամբողջ Գըլին դուման էր.
Հայ ազգի սիրտը քար էր,
Մերո՛ք, աչքդ՝ խավար էր:

Մերոքն էլավ գայնավ առու,
Ըսկըր լցվավ ժամու դուռ,
Սոսեն ասավ՝ սո՛ւրս դո՛ւր,
Սոսեն ասավ՝ պոուրքին դո՛ւր:

Մերոք չորքավ գրագեյ,
Բայց, ավա՛ղ, նա վրիպեյ,
Թուրքիյ պոզվաչ մի գնդակ՝
Գրավ նրա կրծքի դագ:

Արև դիքավ սարերուն.
Մերոք դարան թաղելու,
Սոսեն ընգավ չորքերուն՝
Բուդ - բուդ արցունք աչքերուն:

39 (302). ԱՐՍԵՆԱԿԻ ՄԱՐԸ

Մասուն գավառը լալազին,
Նման յնառ Արմենակին*.
Մոավոյան ժամն էր հնգին,
Հաշիվ չկար թուրքի պորքին:
Թուրքի պորքը գշադանար,
Պարոն Մուրադ գուրախանար.
Գըսեր՝ դղե՛ք, դուք պոնեք պար,
Յը՛ս գճարախմ թուրքի հըպար:
Գանճե՛ք փաշա Անդրանիկը,
Ջըրգին պարոն Արմենակը,
Եղավ հայոց նահաաակը,
Թաղին Ասսուն՝ ժամու բակը:
Գնորգ Ծաուշ՝ հաստ ու գարջ էր,
Ընգերներույ միշա առաջ էր,
Մուսենին իր չեռքի խարջն էր,
Թուրք բեգերին՝ քաջ գճարտեր:
Գանճե՛ք փաշա Մնդրանիկը,
Ջըրգին պարոն Արմենակը,
Եղավ հայոց նահատակը.
Թաղին Ասսուն՝ ժամու բակը:
Թուրքի պորքը գշատանար,
Պարոն Մուրադ գուրախանար.
Գըսեր՝ դղեք դուք պոնեք պար,
Յըս գճարախմ թուրքի հըպար:
Գանճե՛ք փաշա Անդրանիկը,
Ջըրգին պարոն Արմենակը,
Եղավ հայոց նահատակը,
Թաղին Ասսուն՝ ժամու բակը:

* Նույն ինքը՝ Գուրադ - Դոմիքն էր:

40 (303). ՍՄԲԱՏ ԶՈՐԱԿԱՐԻ ԵՐԳԸ

Կովեցեք տղերք, կովեցեք քաջ - քաջ,
Անվեհեր կանգնած՝ թշնամու առաջ,
Այսպես հորդորեց և ընկավ տրին՝
Թողնելով մեզի հիշատակ բարի:

Ղե՛, կովեք տղերք, մինչև շունչ վերջին,
Արժանի լինենք փառաց պատկին,
Այս անգամին ալ ցույց տանք թշնամուն,
Թե ինչ է հայի ուժն ու քաջություն:

Ահա թուրքերը փախչում սարսափած,
Ահա դիակներ արյամբ շաղախված,
Կրակ տվեցե՛ք, անդադար կրա՛կ,
Փառք մեր պենքերին, առատ է գնդակ:

Մեծ տոնախմբեր, մեր նախնի քաջեր՝
Մեզի գսպասեն,
Մեր սեզ եղբայրներ ահեղ կովի մեջ,
Անմահն հերոս, անմոռանալի փոքրիկ Մարտիրոս:

Մեռնե՛նք հուսալով՝ մերն է ապագան,
Մեռնենք, բայց կեցցե, կեցցե Հայաստան,
Ապատ չենք ծնվել, գեթ մեռնի՛նք ապատ,
Բայց մեր սուրբ հոգին՝ պահենք անարատ:

41 (304). ԲԻԹԼԻՍ ԲԱՂԱՐ

Բիթլիս քաղաք՝ շատ լեռնային,
Չկա նման քաջ Ամբատին.
Սոավոյան արշալույսին,
Հաշիվ չկա թուրքի պորքին:
Թուրքի պորքեր թնդանոթով.
Հայ տղեկներ մուսիներով,
Ջարգին ջարտին հապար - հապարով,
Անդրանիկ բոռաց հուռա՛ - հուռա՛,
Անդրանիկի թուրը շողջողաց:

42 (305). ԳԵՆԵՐԱԼ ԲԱՐԱՏՈՎ

Գեներալ Բարատով Ծամկ-Հուլաք գուպեր,
Ծանօրտի տանկներ՝ Հայաստան գուպեն,
Տներ վառվեցավ, հողին ալ դուպ էր,
Հաստատ, է՛ս գողորում, օր շաղ պուլում էր:
Ո՛չ հայ մնաց, ո՛չ Հայաստան,
Զլվլուն ընգեր էր ամփողջ Դաջգաստան:

43 (306). ԱՐԱԲՈՅԻ* ԵՐԳԸ

Խեղճ մշեցին մեռավ լալով,
Օտար երկրներ ման գալով,
Մեռավ թուրքի խարջը աալով,
Ջարթնի՛ր, լա՛ո, մեռնիմ քվի:
Չուր ե՛րբ ման գամ պելու տոներ,
Էրտամ ժողվիմ պըմ խեղճ գառներ,

* Արաբոն՝ Դերբոյան Առաքելն էր, Սասնո Բոնաչենի Կոռթեր գյուղից, որը «կարմիր իրիցու ավետարանը» ծոցում՝ մահ ու սարսաղի էր տարածում թուրքերի մեջ (Ծան. բանաստեղծ):

Արքիմ վիմ քախչա ու ծառներ,
Ջարթնի՛ր, լա՛ո, մեռնիմ թվի:

Վրոդ տաներ թուրդ Հասոյին,
Որ չսպաներ ջոջ Ասոյին,
Իլաց մնայ՝ Արաքոյին,
Ջարթնի՛ր, լա՛ո, մեռնիմ թվի:

Էլեր դեսեր գալողն ո՞վ ը,
Ռաջ Արաքոն քախտավոր ք,
Կարմիր իրցանց՝ խասս զինվորն ք,
Ջարթնի՛ր, լա՛ո, մեռնիմ թվի:

44 (307). ԱՐԱՄԻ ԵՐԳԸ

Հայրենյայց դրոշագներ՝
Մեզ հանեցին այս լեռներ,
Ծուն թուրքի դեմ գովելու,
Հայրենիքս՝ ապատելու:

Սոսվոտ արշալույսին,
Չորս կողմս՝ քաշարեցին,
Չորս ցերեկ ու չորս գիշեր,
Չորս հարյուր թշնամիներ:

Նս Արամն եմ, քաջ Արամ,
Ինչ հանում են կախաղան,
Թե որ հերոս չմեռնիմ,
Հապա ինչո՞ւ ծնվեր իմ:

Մուսենի՛ դուր, ի՛մ մայրիկ,
Պատրոնդաշ դո՛ւր, ի՛մ քույրիկ,
Ես գնում եմ գովելու,
Հայրենիքս՝ ապաղելու:

45 (308) ԽԱՄԻ* ԽԱՐԻ ԵՐԳԸ

Լուսին չկար, մութ գիշերով՝
Մի խումբ կերթար արագ - արագ,
Տեսանք, որ քաջ Խանի խումբն էր,
Չինված էին թուրք նրանք:

Հրացանները նրանց ուսերին,
Դրոշակները պարպել էին,
Գնում էին Տաճկա սահման,
Ազատություն՝ երգում էին:

Կյանքները՝ ազգին նվիրած,
Կտրիճ Խանը՝ առաջ ընկած՝
Գնում էին Տաճկա սահման,
Թռչում էին ինչպես կրակ:

Նժույզները նստած էին,
Մերկ սրերը քաշել էին,
Մութ անառող անցնում էին.
Չինված էին՝ մուսիներով:

Երբ քաջ Խանը հասավ Բասեն,
Թնդանոթներ արչակեցին,
Հայ քաջերի մուսիներից՝
Գնդակները գոռում էին:

* Խանը՝ ղարապաղցի Թորգոմ խմբապետն էր, որը իր գինվորներով
գնում էր սասունցիներին օգնելու (Ծան. բանասացի):

46 (309). ԱՐՇԱԿԵՆԸ, ԵՂՐԱՅՐ

Հեղավոխական խումբ՝ գնում ենք Սասուն,
Մեր հայ եղբայրներ մեզ են սպասում,
Անդրանիկը քաջ յուր ընկերներով,
Գուլե պատերազմ, կսպասե գարնան:

Մոտ է գարունը, շուտով կքայվի,
Հայի խոսքը քաջ՝ շուտով կլսվի,
Հայերը անվախ Լուդով են կանգնած,
Հրացանն ուսերին, մերն է՝ Նոր տարին:

Հայ ֆիդայիներ՝ հոգով են միացած,
Ֆիդայու ուժով գնում են առաջ,
Արշավենք, եղբայր, գնանք Տաճկաստան,
Ջարդենք թուրքերին՝ փրկենք վՀայաստան:

47 (310). ԳՆՈՒՄ ԵՆՔ ԿՐԿԵԼՈՒ

Չենքերս քե՛ր, մայրիկս,
Մուրերս քե՛ր, քույրիկս,
Թե հայրենյայց չօգնենք,
Աքա ինչո՞ւ ծնան զմեզ:

Գնում ենք՝ օգնելու, կովելու, հաղթելու հույսով,
Դեմ անել թշնամուն, քաջի պես՝ փրկել հայրենիք:

Իմ անուշի՛կ քույրի՛կս,
Կանչի՛ր թող գա մայրի՛կս,
Տա՛մ իմ վերջին քարեսս,
Կանչում է՝ հայրենիքս:

Գնում ենք՝ օգնելու, կովելու, հաղթելու հույսով,
Դեմ անել թշնամուն, քաջի պես՝ փրկել հայրենիք:

Բալվել է սուրբ դրոշակ,
Գնանք խմբվենք նորա աակ,
Քաջ վարդանանց նմանակ՝
Լինենք ազնիվ նահատակ:

Գնում ենք՝ օգնելու, կովելու, հաղթելու հույսով,
Դեմ անել թշնամուն, քաջի պես՝ փրկել հայրենիք:

48 (311). ԿՐԿԱՄԱՐ ԶԱՅԵՐ

Գովեցե՛ք աղեք, գովեցե՛ք քաջ - քաջ,
Առյուծի պես կանգնենք թշնամու առաջ,
Այս անգամին ալ՝ ցույց տանք թշնամուն,
Թե ինչ է հայոց ուժն ու քաջություն:
Մեր առնախմբե՛ր, մեր նախնի քաջե՛ր,
Մեզ են սպասում մեր սեզ եղբայրներ,
Երդվում ենք մենք, մեր մերված սրտերով,
Ուխտել՝ սուրբ արյունով փրկել Հայրենիք:
Հայոց օրհորդներ, փնջած տիկիներ,
Ծախե՛ր չեր վարդեր, առե՛ք գնդակներ:
Կովկասի քաջե՛ր խմբեր պաարաստե՛ք,
Քաջ Անդրանիկին օգնության հասե՛ք:
Գովեցե՛ք աղե՛ք, գովեցե՛ք քաջ - քաջ,
Առյուծի պես կանգնենք թշնամու առաջ,
Արշավենք հայ քաջե՛ր, գնանք Տաճկաստան,
Ջարդինք թուրքերին՝ փրկենք Հայաստան:
Հայ կամավորներ՝ Իզդիր ժողվեցան,

Դրոշակներ պարզեցին, զենքեր ստացան,
Չոռացին՝ հայ քաջեր, թո՛ւք դեպ առաջ,
Արյուն տարածենք, անցնենք դեպի Վան:

49 (312). ԹՈՒՆԸ ՀԱՅԵՐ

Դատարանի դռներ դառով քայվեցան,
Հայի մանկան սրտեր՝ հույսով լցվեցան:
Թո՛ւք, հայեր, թո՛ւք դեպի սիրուն Վան,
Թո՛ւք, հայեր, թո՛ւք դեպի Օովասար,
Պատրաստվե՛ք հայ քաջեր՝ էրթանք Հայաստան:
Հնչակյանի խուճր սարալով անցավ,
Ձեռքներին հրապան, մեջքին՝ պատրոնդաշ,
Թո՛ւք, հայեր, թո՛ւք դեպի սիրուն Վան,
Թո՛ւք, հայեր, թո՛ւք դեպի Օովասար,
Պատրաստվե՛ք հայ քաջեր՝ էրթանք Հայաստան:
Ղևոր՝ Չառու երգեց վառ - վառ երգերով,
Թշնամուն հալածեց իր փառուն սրով,
Թո՛ւք, հայեր, թո՛ւք դեպի սիրուն Վան,
Թո՛ւք, հայեր, թո՛ւք դեպի Օովասար,
Պատրաստվե՛ք հայ քաջեր՝ էրթանք Հայաստան:
Ի վե՛ն հայեր, ի վե՛ն և ի հրապան,
Տաճկահայաստանից՝ կանչում է մի չա՛յն,
Լեռից - լեռ թնդում է անեղ հրաման՝
Թո՛ւք, հայեր, թո՛ւք դեպի Հայաստան,
Թո՛ւք, հայեր, թո՛ւք դեպի Հայաստան,
Տաճկահայաստանից՝ կանչում է մի չա՛յն:

50 (313). ՊԱՐԶԵՆ ԴՐՈՇԱԿ

Պարզե՛ք դրոշակ մեր հայ միության՝
Լինի պահապան մեր ազատության,
Միրո, մեր ազատության, սիրո, մեր ազատության:
Ձայն տուր, ֆիդայի ինչո՞ւ ես լուռ,
Լուռ ու մունջ նստած՝ ի՞նչ ես մտածում,
Ավա՛ղ, երկար մտածում, ավա՛ղ, երկար մտածում:
Մեջքին դես-դեսակ մուսենի գրկած,
Զաղրոնառա՛ մեճքին՝ մուսենի գրկած,
Թունոտ գնդակներ շարվե՛լար գաթած,
Սիրուն գրծքներին շարած, սիրուն գրծքներին շարած:
Զանի այսպես է հայը խղճալի,
Չինվա՛ծ պիտ սնա ամբողջ ֆիդային,
Սիրուն, ամբողջ ֆիդային, անո՛ւշ, ամբողջ ֆիդային:
Դե՛, շարժե՛ք չեռքեր, սրեր շողշողուն,
Թափենք մենք առաա օսմանցու արյուն,
Թշնամու արյուն, դաժան օսմանցու արյուն:
Դե՛, շարժվե՛ք դղերք, դեպի Միջագետք,
Շոազույն դրոշ ծածանենք այնտեղ,
Միրո՛ւն, ծածանենք այնտեղ, անո՛ւշ, ծածանենք այնտեղ:

51 (314). ՀԱՅ ԶԱՎԱԿ

Խլված էրգիրդ՝ սուրբ է, հա՛յ գավակ,
Հայի արյունով ներկված ամեն քար,
Այնտեղ քյոլրավոր նահատակներ կան,
Չոհված՝ հավասաի ու ազգի համար:

Ավեր էրգիրդ մի՛ մոռնա, հա՛յ գավակ,
Ուր նախնիներդ՝ հիշառակներ կան,

Այրված էրգիրդ մի՛ թողնիր ավեր,
Մոխրի մեջ թաղված՝ հին կրակներ կան:

52 (315). ՄԵՆՔ ՊԵՏՔ Ե ԿՈՎԵՆՔ

Մենք պետք է կովե՛նք և ոչ լայ լինենք.
Ազգի կորուստը՝ զենքով ե՛տ խլենք,
Որ դառու լացենք, օ՛վ է լսողը,
Մեզ յո՛ւնչ շահ քերեց արցունքի ծովը:

Այլևս չլա՛նք և ո՛չ լայ լինենք,
Կրակված սրտով մեր գործը վարենք,
Անվեհեր քաջին այս է պատկանում՝
Միշտ ազատ մեռնել՝ կովի լայն դաշտում:

Մոլի և երկչոտ տաճիկը թող լա,
Երբ հայ քաջի դեմ՝ կովի դուրս կգա,
Ամո՛թ այն հորը, որ չի մղում որդուն,
Որ ազգի սիրուն՝ թափե նա արյուն:

53 (316). ԹՈՂ ԲԻԼԲՈՒԼ ԵՐԳԷ

Թող քիլբուլ երգե Մշո դաշտերում,
Թող վարդը քայվի Ասանո լեռներում,
Թող մեր թշնամիք սարսեն, սարսափեն,
Չապան ոսոխներ ճաքեն, արաքվեն:

Հայոց դաշտերը ծաղկունքով լցված,
Հայու սերունդը՝ զպահե աստված,
Թող քիլբուլ երգե Մշո դաշտերում,
Թող վարդը քայվի Ասանո լեռներում:

54 (317). ՄԱԶՍԱՆՈՎԻ ԵՐԳԸ

Մազմանովը զգալ Ռարսա վտանգը,
Դեսաւ. որ քայքայվեց ամբողջ քանագը,
Յուր գոխքից քաշեց ադրջանագը,
Իսկուր անե՛ղ՝ զոհ ավեց յուր ազնիվ գյանքը:

Մազմանովը գրեց Զյազըմ՝ քեզ փաշին՝
Օլթին դադարեցե՛ք մինչև հ ճաշին,
Եթե կադարիք՝ ես չեմ անի բան.
Եթե ոչ՝ գվառիմ Ռարս, գանցնիմ Արդահան:

Օլթիցը եգավ այսպես հրաման.
Հայերը օ՛վ ին, որ մեզ իշխան դառնան,
Հայերը դվին այսպես հրաման՝
Օլթի և Չարիշան, հայերի՛ն է Արդահան:

Մազմանովը գրեց Զյազըմ՝ քեզ փաշին՝
Սուլթանից գ՛կդրեմ՝ մինչև օմբաշին:
Մազմանովի օդքեր մխով նալեցին,
Մազմանովի դիագ տարան թաղեցին:

55 (318). ԴԱՎԱՐԻԳԻ ԶԱՎԱԳՆ ԵՄ ԽՈՐԹ

Դավարիգի գավագն եմ խորթ,
Զաղքցու քես՝ չե՛մ թուլամորթ,
Զաջի գավա՛գ, հայի որդի.
Հին քաջ հայոց եմ մնացորդ:

Հա՛յ ախպրդիկ, քա՛ն ախպրդիկ.
Դալվորդի գավազն եմ քաջ,
Սպառութեան սիրուն համար,
Էզերդիք ինչ, առա՛ջ, առա՛ջ:

Եվ իմ խելոր, ջոջ քաք՝ Սրէ,
Ստովաչ հոկին լուսավորէ,
Ինչ գ'սեր միշտ՝ ախկադ աքրէ,
Քայց մի՛ ծոռ վիպ, հարգ մի՛ վջարէ:

56 (319). ԴԵՅ ՎԱՄՆ, ԴԵՅ ՎԱՄՆ ԳԵՐԻ
ՍԱՍՈՒՆ

Մ՛խ, հեյ վա՛խ, հեյ վա՛խ, գերի Սասուն,
Ոնգեր էր սուգ ու վայնասուն,
Նստել Սասուն անդեր գուլար,
Հավրերն ալ հեղ՝ գու սգան:

Հեյ վա՛խ, հեյ վա՛խ, գերի Սասուն,
Ծմնաց էլ մարտ ու անասուն,
Ծմնաց էլ մարտ ու անասուն,
Ոնգել էր սուգ ու վայնասուն:

57 (320). ԼԱՎ ԻՄԱՅԻ՛, ԴԱՄԻ՛Ղ ՍՈՒԼԹԱՆ՝

Դուպանդի գյուղ՝ վինվոր էլանք
Ջամպա էլանք, մուրվեցանք.
Հուպերա գնացինք, եղ դարձանք,
Լա՛վ իմացի՛, Համի՛ղ սուլթան:

Խաչադո՛ւր է իմ անունը,
Վաղարշագի սուրպ արյունը՝
Թախտո քանդիմ է՛ս գարունը,
Լա՛վ իմացի՛, Համի՛ղ սուլթան:

Խաչադուրը էլավ ի խաչ.
Ոնգերներից Վարդանն էր քաջ,
Կադարեց յուր սուգի քահանջ.
Լա՛վ իմացի՛, Համի՛ղ սուլթան:

Մանակերդի վադ՝ դրուտյուն,
Լուր մը խրգեց քրտերուն,
Էզան լյվան Խըթթին,
Քաղերավ էր՝ հայ ազգին:

Քաջեր լյվան Խըթթին,
Իմացավ չար թշնամին,
Չուհաք դվեք պարոնին՝
Թող գը հըսնի յուր խումպին:
Հայրենյաց քես՝ հա՛յր ունեք,
Հայասանեն՝ մայր ունեք,
Մի վախենա՛ք հայ քաջեր,
Հիսուսի քես՝ դեր ունեք:

Հայե՛ր, շինե՛ք վարժարան,
Ուր մեճ լյրեք հրացան,
Խըթար դվեք դերության

* Այստեղ հարակցված են երկու երգեր, բայց, քանի որ երգասացը երգում էր նույն եղանակով՝ հարկ համարեցինք թողնել միասին: Նման երևույթը բնորոշ է հատկապես, պարերգային կառուցվածքին. տարբեր երգեր երգում են նույն եղանակով, եթե բանաստեղծական չափը ներում է (Ծան. կազմողի):

Հըր ե՛պ քանդին ՎՀայասան:

Երպ աղոտորան պաճվեցավ,
Սոաքել՝ վղեր հուսացավ,
Լսումպի դղեկ միածան՝
Էլան ու լեռներ աարծան:

58 (321). ՎԱԹԱՆ՝

Վաթան անուշ պան է, էլ չեմ հեռանա,
Կաթնատու մայրիզ քան, քեզ չեմ մոռանա:
Օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր ըն սարեր, օ՛ր, օ՛ր:
Հայզոն շաղ սիրուն էր, հայլին ինչ գաներ,
Մեղրեմումէ մաղներ ուներ, մաղնիքն ի՞նչ կեներ:
Օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր ըն սարեր, օ՛ր, օ՛ր:
Մղա եզեղեցին՝ մոմեր գվառեն, խաչեր գշողեն,
Ձեռս տարա խորան մաղներս ի գտողեն:
Օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր ըն սարեր, օ՛ր, օ՛ր:
Կանցիլարի տոներ ուրկով տաշաչ են,
Սալդատ տղի քոյն՝ խալմով քաշաչ էր,
Օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր, օ՛ր ըն սարեր, օ՛ր, օ՛ր:

59 (322). ՅԱՆ ԴՈՐ՝

Տաջկայ թվագանին,
Գումարվաք կացիք, օ՛ր,
Յա՛ն դուր, յա՛ն դուր,
Սարիր ջամպը դուր:

Գումարվաք կացինք
Հուկմատի տուռը,
Հանին գարտածին
Հայ ազգի ֆըրման, օ՛ր,
Յա՛ն դուր, յա՛ն դուր,
Սարիր ջամպը դուր:

* Չինվորազրման երգ է:

Հայաստանի քաջ, անդրանիկ՝ կավակներ,
Ողջ հայության փառք ու պարծանք, սասունցի՛ք,
Ձեր պոռներին մատաղ, սո՛րբ նահատակներ,
Ողջ հայության փառք ու պարծանք սասունցի՛ք:
Ամեն մեզդ՝ մեզ - մեզ Խութեցի Հովնան,
Սոյուծի կորյուն եք, հայրենյայ պաշտպան,
Կամ կմեռնե՛ք, կամ կմեռցնեք նրան,
Օվ տա չեպ վիրսոկորանք, սասունցի՛ք:
Անհովիվ ապրել եք՝ առանց պառակտել,
Սյծյամի հոռի պես՝ անվախ, անարգել,
Սպատ մենչացել եք, հսկա լեռ դարձել,
Դուք չգիտեք բանտ ու կապանք, սասունցի՛ք:
Ձեր յագերուն՝ սիրող և պաշտող թռչուն,
Բարձր ժայռի ալիքին՝ հաստատել եք բուն,
Երբ գլսեք մադնիչ, վատ հայի անուն,
Ջգում եք չեք մեք պվանք, սասունցի՛ք:
Կոխվը Ձեզ համար դարձել է մեզ խաղ,
Թուրքերու սրդի մեջ՝ շատ եք դրել դաղ,
Սրարները չեք պապերից, չեպնից վաղ,
Կրել են քարդ ու հալածանք, սասունցի՛ք:
Քաջ Վարդանը՝ նահատակայ բանակով,
Ձեզ են դիմավորում փառք ու պսակով,
Մեսրոպ Մաշտոց, Ներսես, Պարթե Սահակով,
Ձեզ են տալիս մխիթարանք, սասունցի՛ք:
Ձեր մի փոքրիկ լուցկին՝ կվառե աշխարհ,
Հրդեհներ կգոյացնի անկամար,
Ձեր մեզը լինի հարյուր, հարյուրը՝ հապա՛ր,
Դուք ունեք կա՛մք և գործող կյա՛նք, սասունցի՛ք:

2 (324). ՅՈՐ ՅԱՐՅՈՐ՝ ՏԱՐԻ*

Յոթ հարյուր տարի այլոց լօր տակ.
Կոտորվել են, հայոց թիվը չի՛ պագսե,
Անմեղ, պարտադրված թշվառ հայ վիճակ,
Քաշել է շնչելով՝ շո՛ւնչը չի՛ պագսե:
Թնկուկ և ուրուրը հավին գսպանե,
Հավաքուն գշինե, յագեր կհանե.
Դասավերված կերպով թառին գշարե,
Թառից կանչող քաղաղը՝ չի՛ պագսե:
Բազրատունյայ քաջ Սուրբատը արշավեց,
Աերուժանին՝ աքք շամփուրով պսակեց,
Գայլ Վահանը՝ պարսիկ պորքին տապալեց,
Նման հայի աանից՝ քաջը չի՛ պագսե:
Օվքեր հայ են ծնվել, թող լա՛վ հասկանան.
Պատառ հացի համար՝ չլենն դավաճան:
Մարդը պատվով պետք է մղնի գերեզման,
Պատվով հայի տանից՝ հացը չի պագսե:
Աշուղ Ջիվան գրեց, ցավալի այսքան,
Թողեց ավանդություն՝ կարդան, հասկանան,
Աշխարհ եկած մարդիկ կուգան ու կերթան
Աշխարհի երեսից՝ հալը չի՛ պագսե:

* Ձիվանու այս երգերը շատ սիրված են Թալինում և կատարվում են խնջույքների ժամանակ (Ծան. կազմողի):

Անվախ, անվանի Մըտոն Սասունի,
Մի մեծ գյուղի ոես էր անվանի,
Օ՛վ կհանդգներ թեք աչքով նայեր,
Կամ միտքը դներ ինչ-որ մի բանի:

Երկար ժամանակ հսկում էր Մըտոն,
Գյուղի գործերով՝ օգնում էր Մարդոն,
Նրանք երկուսով չեղք-չեղքի տված՝
Ամուր բերդի պես թիկունքին կանգնած:

Խլոն մի քուրդ էր՝ բուրդից դաժան,
Օ՛վ կկանգներ դեմ մուսենու նրա,
Թալանում էր նա օրը ցերեգով,
Հայասպան էր նա՝ երեք հարյուրի:

Խլոն թալանում, առաջ էր անցնում,
Միայն իրեն էր անվախ, քաջ պզու՛մ,
Մի օր էլ եկավ Մըտոնին հասավ,
Ու այդ տեղից էլ՝ առաջ նա չանցավ:

Մըտոնի որդի՝ Հայկին սպանեց,
Մի հսկա լեռան ետև թաքնվեց,
Բայց հսկա լեռը քրոյին չփրկեց,
Մըտոնի պարկից՝ գետին գլորվեց:

4 (326). ՍԱՍՈՒՆՑԻՆԵՆԸ, ՍԱՍՈՒՆՑԻ*

Հիշեցե՛ք միշտ գավառները Սասունի.
Վերածվեցին ավերակի, արցունքի,
Տառապանքի ուղի անցավ սասունցին,
Բայց թուրքի դեմ՝ ծնկի չեկավ սասունցին:

Հե՛յ, սասունցի՛ ենք, սասունցի՛,
Սերունդն ենք մեր պապերի,
Մենք չենք փոխվի, թեկուպ դուրեր էլ անցնի,
Բայց Թալինը՝ մեր Սասունին չի հասնի:

Երբ պարում ես դու քո պարը, սասունցի՛,
Հիացնում ես ողջ աշխարհը, հասկացի՛,
Պարիդ ուժգին, թո՛ղ որ չայնը շուտ հասնի
Մեր պապերի շիրիմներին, սասունցի՛:

5 (327). ԷՐՏԱՆԸ ՍՈՐ ԷՐԳԻՐԸ՝ ՄՈՒԸ

Էրտանք մըր Էրգիրը՝ Մուշ,
Քաղինք պանջար, նուռ ու նուշ,
Ուղինք քաղցրիզ մանանա,
Խմինք բաղ ճրերն անուշ:
Տարոնցու Էրգիրն էր Մուշ,
Մուշ՝ պուրդից էր անուշ,
Էլնինք սարերն ի Սասուն,
Ուր քաջեր կան դուրսալուն:

Մարութա լեռնիդ քարոդ,
Մնացինք՝ Էրգրին գարոդ,
Հայերու սրգիզ յարոդ,
Սասնու գիկեր արյան հոդ:

* Այս և «Անվախ Մըտոն» երգերի տեքստն ու մեղեդին հորինել է Գառնիկ Չակոբյանը (պապերը գաղթել են Սասունի Աղբիկ գյուղից):

Տարոնի դաշտավայրեր,
Մուշն ու Սասուն՝ եղբայրներ,
Վասպուրական և Անի,
Ձեզ ո՛չ որ չի՛ նմանի:

6 (328). ԳՈՎԷ ԱԼԱՇԿԵՐՏԻ

Հե՛յ Ալաշկերտ, կեյի պերան,
Զու դաշտերը չայիր - չիման,
Աղբյուրներդ սառ, քաղցրահամ,
Արդյոք օ՞վ է հիմա պաշտպան,
Ուշյուլիսեն և Նպատ լեռ,
Թուղեցի՛նք մնաց թուրքի չեռ,
Անունդ կմնա անմեռ,
Օղտ անուշ, խիստ էր յմեռ:
Փայաէ գութան, հորիկն էր եզ,
Գոմեշներով գքանդենք սեզ,
Կաթնահամ խանդոխն ու կոջդեզ,
Մշագեննրդ՝ խոնարհ ու հեզ:
Դո՛ւ, անմոռաց մեր Ալաշկերտ,
Հեռու ընգար, կորար անհետ,
Էլ չենք տեսնի քեզ, Մուրա՛դ գետ,
Մեր չեռ չմնաց էլ սուր ու նետ:
Կարողով եմ ես երգում քեզ,
Որքան գովեմ՝ դարչյալ արժես, /
Դու նման ես ծաղկած պարտեզ,
Արդյոք օ՞վ է տիրացել քեզ...
Ալադա՛դ, հայոց ծաղկաց լե՛ռ,
Ծաղ եմ կարող, մտքումս ես դեռ.
Ալաշկերտի և Վանի մեջ՝
Ախթամարին դարչել ես տեր:
Ալաշկե՛րտ, Բագրևանդ գավառ,
Մնաս՝ թշնամուդ հոգեառ,
Դալար ես, ինչպես բարդու ծառ,
Տոնոյանիս տա՛ր, գիրկդ ա՛ռ:

7 (329). ԻՆՉ ԱՆԻՍ ՅԸՍ

Ձքս Թումասն իմ՝ Գորնգեզ կեղացի,
Սադ կիդ գողըրվեցավ, յոս մննագ մնացի:
Ի՞նչ անիմ յոս, անդեր իմ յոս, ջիգարս ի յարող,
Գարո՛դ իմ յոս Ասանա սարերուն,
Գարո՛դ իմ յոս Ասանա քաղ ախպրներուն,
Գարո՛դ իմ յոս Ասանա ծորերուն,
Ա՛խ, ջիգարս ի յարո՛ղ:
Մննագ իմ յոս, անդեր իմ յոս,
Միան՝ ասվաչն ը ընչի բաշտաբան:

8 (330). ԻՆՉ ԱՆԵՍ

Օդարուտյան մեճն ընգաչ անչանոթ.
Բախտս ընչի քարին խպեց, ի՞նչ անեմ,
Օ՛, փափագս թերի մնաց իմ սրդում,
Ջահել կյանքս փջացուցի, ի՞նչ անեմ:
Առանց ի ուսմունք՝ սաաար չէղա հայ ազգին:
Մահս էգավ, գլխիս վերս կայնեցավ,
Ջահել կյանքս էժան գնով չախվեցավ,
Իմ աշխադաչ օսկին, արչատն ի՞նչ անեմ:

9 (331). ՊԱՐՈՎ ԵՍ ԷԳԵԼ

Պարո՛վ ես Էգել, ծիչեռնա՛գ սիրուն,
Ի՞նչ յուր ես քերել պանդուխտ հայերուն,
Ավա՛դ պանդուխտ հայերուն:
Ծինի՛ր քո բույնը Մշո դաշտերում,
Ավա՛դ Մշո դաշտերում:
Թող երգդ ինչի՛ Ասամա լեռներում,
Ավա՛դ, Ասամա լեռներում:

10 (332). ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐԸ

Երբ որ կարծանվեց չքնաղ, մեծ Անին՝
Հողերը մնացին թուրքերի յեռքին,
Հայկական լեռները, հայկական պարը,
Սասուն, Մուշն ու Վանը, հայկական հողերը:

Կորել է հովիվը, փովել է հողը,
Թուրքին է մնացել հայկական արողը,
Հայկական պարը, հայկական Մասիսը,
Սասուն, Մուշն ու Վանը, հայկական հողերը:

Որտեղ մեզ հա՛յ կա, եկե՛ք գուրգուրենք,
Մեր պապական հողին՝ դիրություն անենք,
Հայկական լեռները, Հայկական պարը,
Սասուն, Մուշն ու Վանը, հայկական հողերը:

11 (333). ԱՆԻ

Էզը դեսը պքի՛ գերտամ.
Լալով գըսիս՝ պարո՛վ էրտաս,
Աստվաչ սիրի՛ս, չմոռանա՛ս,
Մասիս սարին երբ մողենաս, ա՛խ Անի՛:
Կացեք ըսեք Արարադին՝
Նստի գիւղ քու խեղջ Անին,
Այն ժամանագ նա կգթա,
Կասի՛ հերիք լա՛ս իմ Անի, ա՛խ Անի՛:
Նման ես քրում քախքախված նավի,
Դեսնողը՝ չի օկնի, միայն գցավի,
Մնացել ես գիսաքանդ, ավեր Անի՛, ա՛խ Անի՛:
Վանքերդ Էղան հողին հավասար,
Նորոգելու էլ չի լինում հնար,
Մնացել ես գիսաքանդ Էրզար ժամանագ,
Անի՛, Անի՛, անբախտ Անի՛, ա՛խ Անի՛:
Մեզ լացողը քեզ ի՞նչ անի:
Անի՛, Անի՛, անբախտ Անի՛,
Մեզ խեղջ հայը քեզ ինչ անի, ա՛խ Անի՛:

12 (334). ԱՄՍ, ԱՄԲԵՐԴՆ ՈՒ ԱՐԽԱՇԱՍԸ

1

Ա՛խ, Ամբերդն ու Արխաշանը.
Մեծ քերդն է քու նշանը,
Տիրում էր Ամբատ իշխանը.
Ո՛ր են հայերդ, Ալազյա՛կ:
Մառախլապաա քու գագաթը,
Կրծքիդ անուշ, համեդ կաթը,
Օծում էր Աշոտ Երկաթը,
Ո՛ր են հայերդ, Ալազյա՛կ:

Մառիսն է քու ցավագին,
Ջրկվել է հայոց թագին,
Այրվում է իր կրակից,
Ո՞րն են քաջերդ, Ալագյա՛ւ:

13 (335). ԱՄԲԵՐԴՆ ՈՒ ԱՐԽԱՇԱՆԸ

2

Ամբերդն ու Արխաշանը,
Չաքոյդ բերդն էր մեծ նշանը,
Տիրում էր Սմբատ իշխանը.
Ո՞րն է արծիվդ, Ալագյա՛ւ:

Մառախլապատ քո զագաթը,
Կրծքիդ բուսած՝ մեղր ու կաթը,
Օծել էր Աշոտ Երկաթը,
Հայաստանի մա՛յր, Ալագյա՛ւ:

Արարատը՝ քեզ ցավակից,
Ջրկված է հայի զավակից,
Վառվում է անշեջ քո կրակից,
Կուրծքդ՝ հրաքո՛ւխ, Ալագյա՛ւ:

14 (336). ՄԻՐ ԵՆ

Խոսե՛ք, Արաաշա՛տ ու Դվի՛ն,
Արքա - հպորներդ ո՞րն են,
Ձեր անմատչելի քաղաքների,
Արթուն դռնապաններն ո՞րն են:

Տառապյալ մեր հայ ժողովուրդ,
Եկե՛ք մեր հայերին հիշենք,
Պողպատակուռ մեր քաջ ազգի,
Հայոց նախնիներին հիշենք:

15 (337). ՀԻՇԵՆՔ*

Հե՛յ ժողովուրդ, հիշե՛նք,
Մեր քաջերին հիշե՛նք,
Պողպատակուռ հայոց ազգի,
Հայոց պաշտպաններին հիշե՛նք,
Հիշե՛նք մեզ - մեզ առյուծներին՝
Մամիկոնյանց մեծ Վասակին,
Հուշեր թողեց Անհուշ բերդում,
Արշակ թագավորի՛ն հիշենք:
Պապ թագավոր երախտապարա,
Օրենքն ու կարգ՝ հիմնեց հաստատ,
Թշնամյաց դեմ՝ ընդավ թակարդ,
Ատուհի գնդի պադիվն հիշե՛նք:
Հիշե՛նք Մուշեղ զորավարին,
Հայ ազգության՝ մեծ պաշտպանին,
Մամիկոնյան քաջ վարդանանց՝
Առցա գերեզմաններն հիշե՛նք:
Հիշե՛նք Սմբատ Բագրատունուն,
Ու ծախված Մերուժանին.
Անե՛ծք հայոց դավաճանին,

Ազգասեր Սամվելին հիշենք,
Հիշե՛նք Չազիկ թագավորին,
Ափսո՛ս կործանվեցավ Անին,
Անե՛ծք դժոխք վեսա Մարգարին,
Վահրամ Պահլավունուն հիշե՛նք:
Հիշե՛նք մեր Աշոտ Երկաթին,
Հուշարչանն է՝ Սևան Կղզին,
Կյանքը զոհեց հայոց ազգին,
Քնորգ Մարգարետունո՛ւն հիշենք:
Դավիթ քեզի պես զորավար,
Պետք է հիշե՛նք մենք դարեդար,
Մխիթարի նման արդար,
Հայ զորավարներին հիշե՛նք,
Կռիվ տալով՝ անցան տարիք,
Անհա՛ղթ մնաց քաջ Անդրանիկ,
Հերոս՝ էր, քա՛ջ, գոտեմարտիկ,
Նրա հարյուրամյա՛ն հիշենք:
Անցան տարիներ ու դարեր,
Ծաղ արյուն թափեցին հայեր,
Հանգիստ ննջեք՝ նախարարնե՛ր,
Մնացած քաջերին հիշե՛նք:
Հիշենք Մովսես Խորենացուն,
Մեծ պատմաբան և իմաստուն,
Ներսես, Սահակ ու Փարպեցուն
Աուրք մեսրոպյան առուերն հիշե՛նք:
Հավերժ սիրող՝ Մայաթ Նովին,
Արովյանին, Թումանյանին:
Ապարանյի Վալդայա՛յի
Էավ հորինած երգն հիշենք,
Օտարության մեջ Պճուկիս՝
Շղանակած երգը հիշենք:

16 (338). ԿԱՆԱ - ԴԻՔԻ

Քո գողմերը ժեռ քարերում,
Բազմապե՛լ ես սեզ սարերում,
Դաշա ու վայրդ զուտ անառուում,
Գովելի ես՝ Կանա - դիքի:
Էդ մեծ ժայռից հոսող աղբյուր,
Ծառ գիտունների սրդին ես դուր,
Քո խմողն էլ չի գշաանա.
Գովքի արժան՝ Կանա - դիքի:
Ծառ մարդիկ են եկել անցել,
Ամուր բերդեր են կառուցել,
Նքադագին են հասցրել,
Քաջերի առ՛ն, Կանա - դիքի:

17 (339). ՕՂՈՒՄ ԹԵՉՈՂ ԳՈՒՌՈՋ
ԹԵՉՈՒՆ

Օդում թռչող գոռոպ թռչուն,
Ճանապարհի հարզն ի՞նչ գիտե,
Ի՞ր պաաիվը չիմացող մարդ՝
Ուրիշների հարզն ի՞նչ գիտե:
Քաթանից շապիկ հագնողը,
Արեգակի դեմ պարզողը,
Հանկարծ՝ քեզության հասնողը,
Ծառաների հարզն ի՞նչ գիտե:

* Այս երգը հորինել են ապարանցի Վալդայան և Պճուկ
Հարությունյանը (Թալինի Ն.Սասնաշեն գյուղից) Անդրանիկ
զորավարի 100-ամյակի առթիվ (Օամ. երգասացի):

Օվ չի տանջվել, արտ չի վարել,
 Սեղանը լի հաց չի փոել,
 Օվ որ մեղվի հոգս չի քաշել,
 Զաղսր մեղրի հարգն ի՞նչ գիտե:
 Մարդս՝ զիդէ պարզ խոսաւ,
 Կյանքի ծովի մեջին լողաւ,
 Ագռավ կուպէ՝ սոխակ դառնաւ,
 Կարմիր վարդի հարգն ի՞նչ գիտե:

18 (340). ԻԶՈՒՐ. ԻԶՈՒՐ*

Անթիվ տխուր տաղ եմ լսել,
 Արտիս հանդեպ դավ եմ տեսել,
 Հապար վերք ու ցավ եմ քաշել,
 Մ՛խ, բոլորք իպո՛ւր, իպո՛ւր:
 Արդար հողը մշակեցի,
 Վարդ ցանցի՝ փուշ քաղեցի,
 Անկեղծ սրտով ում սիրեցի,
 Նա ինչ ատեց, իպո՛ւր, իպո՛ւր:
 Ամուսնացա, բավստ տիրեցի,
 Ջավակներուս փայփայեցի,
 Ձախորդութեան հանդիպեցի,
 Ինչ մոռացան, ավա՛ղ, իպո՛ւր:
 Աղ ու հացով սեղան քացի,
 Ինչ կյուր եկան ազգ, դրացի,
 Երբ փոխադարձ այցելեցի,
 Դուռ չքացին, իպո՛ւր, իպո՛ւր:
 Անթիվ արցունքներ եմ սրբել,
 Հապար վերք ու ցավ եմ բուժել,
 Երբ վերքերս նոր էր քայվել՝
 Զբուժեցին, իպո՛ւր, իպո՛ւր:
 Ապագածից քար տաշեցի,
 Զրտինքովս՝ շաղախեցի,
 Ծարհարվեցի, տուն շինեցի,
 Այն էլ քանդվեց, իպո՛ւր, իպո՛ւր:
 Դահիճ մարդիկ վանդակ դրին,
 Ամեն մարդկանց թակարդեցին.
 Երբ շատերին արչակեցին,
 Ինչ թակարդին, ավա՛ղ, իպո՛ւր:
 Ինչ եղել եմ՝ կմնամ նույնը,
 Ես չեմ փոխի սրտիս գույնը:
 Պայծառ հոգուս պետք չէ թույնը,
 Թեկուզ կասեմ՝ իպո՛ւր, իպո՛ւր:
 Պանդուխտ սրտիս վերքը խորն էր,

Ջահել կյանքիս օրն էր կորել,
 Զախտը ինչ մատենց բանտը մութ,
 Կյանքս անցավ զուր, անօգուտ:

19 (341). ՍՈՐԲ ՕՅԱՆԵՍ

Ղամաթ էրեց, ասսու բան էր,
 Գրի ծոցա դադաստանը.
 Սուրբ Կարարեդ՝ Դադիվան էր,
 Լղա ղոնաղ՝ սըրբ Օհանես:
 Ղոնաղ էղա, մադաղս առա,
 Զանի գենտան իմ՝ յեմ ծառա:
 Դու քար ունիր, գարմիր ծածկուց,
 Դուրբան իմ օջաղիդ քարին:
 Դուրբան իմ օջախիդ քարին,
 Ի՞նչ գթադմիր Մուշա սարին:
 Ի՞նչ գթադմիր Մուշա սարին,
 Օխտ անասուն ղուլուղ դարին,
 Օխտ օթախ էր սըրբ Օհանես:
 Օխտ օթախ էր, դեր չար գիշա,
 Մի տուն գումբեթ դվիր ղուշա,
 Լուսին դուրս գուկա՝ հըմ իշա,
 Լուսաշաքի՛կ սըրբ Օհանես:

20 (342). ԲԱՆԻՐ ԴԱՐԸ ԽՉԼԹԱՍՈՒՐ

Զանիր դարը Խալթամուր,
 Ըսի՝ ենիմ առուտուր,
 Նքաղագս ընցավ իպուր,
 Էզան գերան ու կնացին:

Չորս փուղ բանիր առը դարը,
 Ըսեցի՝ էրգու մանեթ քար ը,
 Խալթամուրցիք անփարը,
 Էզան գերան ու կնացին:

Զանրիս մեճ՝ չկեր ժածիգ,
 Խալթամուրցիք միչ ու բզդիգ,
 Իմալ Լուգաշենը մժիգ՝
 Էզան գերան ու կնացին:

Արիվ տիբավ Կողքը սարին,
 Աադ բանիրս՝ յաղմա արին,
 Իմալ՝ էջը ընգնեղ կարին,
 Էզան գերան ու կնացին:

* Երգը հորինել է Ն.աասնաշենցի Պճուկ Դադուբյուրյանը: